

RESSENYES

La construcció del liberalisme a Mallorca

Jordi Roca Vernet

HISTORIADOR

Valentí VALENCIANO LÓPEZ, *El primer liberalisme a Mallorca*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

Mallorca en el tombant del segle XVIII al XIX era un territori envoltat d'aigua però els mallorquins no se sentien aïllats i es mostraven hospitalaris amb les idees il·lustrades que navegaven per Europa. El marc cronològic triat per l'autor en aquesta obra és tota una declaració d'intencions en què estableix una relació genealògica entre la Il·lustració mallorquina i el primer liberalisme. La recerca s'obre amb l'estudi del setmanari de la Societat Econòmica d'Amics del País i permet constatar com els seus socis encaminaren les seves accions i els seus objectius en la mateixa direcció que apuntava l'il·lustrat asturià Pedro Rodríguez de Campomanes en la seva obra *Industria popular*. A partir de l'anàlisi de les publicacions periòdiques, Valentí Valenciano corrobora que el primer liberalisme mallorquí el configuren els mateixos debats ideològics que apareixien a la premsa peninsular: la llibertat d'impremta, l'abolició del tribunal de la Inquisició i la liberalització dels mercats. Aquests debats, i no tant els que tenen un abast local, són els que utilitzarà l'autor per classificar els diversos grups d'opinió. La polèmica entorn de la llibertat de preus la converteix en el pal de paller que li permet discernir entre els liberals més proclius als interessos de la burgesia i els més propers als sectors immobiliàries de la

societat mallorquina. Valenciano revalida la tesi que estableix una relació directa entre l'efervescència de les demandes de la burgesia i la proliferació de les idees liberals.

En els darrers temps, un nova generació d'historiadors ha encapçalat la renovació historiogràfica del primer liberalisme i ho ha fet a partir de l'estudi de la premsa, posant en relleu com es configuraren els grups d'opinió, bastits en uns discursos liberals, que subvertien els límits establerts per les aproximacions historiogràfiques massa centrades en la història econòmica. L'obra de Valenciano esdevé renovadora metodològicament quan s'ocupa de la premsa mallorquina: cerca els orígens de les notícies, la identitat dels articulistes, la incidència de les altres publicacions en aquelles, i distingeix entre la intencionalitat dels articulistes i l'impacte dels escrits. L'aplicació d'aquests procediments de recerca li permet caracteritzar els diversos periòdics fins al punt de classificar-los entre il·lustrats, servils i liberals, i desxifra subcategories en les dues darreres. La recerca trençà la premissa historiogràfica que afirmava radicalment la gairebé nul·la presència de les idees liberals en els diaris de l'illa. Mallorca disposà de la seva pròpia generació de liberals que utilitzaren la premsa per donar a conèixer les seves idees, però sobretot la utilitzaren per combatre l'acció política de les autoritats. Aquells liberals es consideraven els autèntics intèrprets de la Constitució de 1812 i negaren la legitimitat de les mesures adoptades per les institucions liberals insulars.

El primer liberalisme a l'illa, a parer de l'autor, es nodreix de les influències dels principals corrents de pensament espanyols i europeus, i conjuntament amb les demandes d'una societat mallorquina oberta configura un liberalisme insular que encaixa plenament amb el desenvolupament del primer liberalisme espanyol. A Mallorca, el liberalisme el constituïren els mateixos debats que estaven vertebrant el moviment liberal arreu de la monarquia. Els debats locals apareguts a la premsa ajuden a capir de quina manera es fragmentà la unitat dels liberals. Una de les particularitats d'aquest liberalisme serà la relació gairebé filial que manté amb el món il·lustrat, com queda palès en el debat sobre la liberalització de preus. Uns i altres compartiren un projecte polític basat en el liberalisme elitista i reformista que impulsen els sectors benestants de la societat mallorquina. Ara bé, quan es promulgà la Constitució de 1812 començaren a produir-se

algunes manifestacions populars de caràcter liberal que indueixen Valenciano a afirmar que estem davant d'una incipient socialització de les propostes liberals entre d'altres grups socials urbans. La commemoració de la promulgació del Codi de 1812 esdevé capital per comprendre l'abast que tingué el discurs liberal entre els ciutadans de Palma. Malgrat l'impacte que suposà una mobilització política com aquella, les idees liberals no arrelaren entre la plebs mallorquina ni tampoc aflorà un liberalisme radical i revolucionari, a diferència d'allò que succeïa a la Península.

Aquest llibre manté l'estructura d'una recerca ben plantejada, construïda des d'unes hipòtesis forjades en un balanç historiogràfic rigorós i una metodologia de treball minuciosa, amb uns objectius diàfanament definits. La claredat expositiva del llibre es fonamenta en una bona redacció i organització del coneixement que permet arribar amb celeritat als propòsits historiogràfics de Valentí Valenciano. Per tot plegat, la importància del llibre no rau exclusivament en les fites assolides sinó que cal emfasitzar el valor que té aquesta obra com a model per a la realització d'una recerca historiogràfica. No obstant això, hem constatat que la investigació té algunes dosis de *presentisme* quan s'esforça a aïllar dues variables com són: l'ús de la llengua catalana en els mitjans escrits de l'època i el sentiment de pertinença a la realitat política espanyola, més rellevants en el debat polític de començaments del segle XXI que no pas en la configuració dels discursos dels liberals mallorquins o espanyols.

Una de les tesis més rupturistes de l'obra és la polarització de l'Església a Mallorca, que trenca la imatge monolítica construïda per la historiografia. L'alta jerarquia eclesiàstica de l'illa cerca des de l'inici del procés constituent establir ponts amb el naixent règim liberal. El bisbe de Mallorca, Bernat Nadal i Crespí, s'apropà a les autoritats liberals i no s'oposà públicament a l'abolició del Tribunal de la Inquisició, tot al contrari del que succeirà amb el bisbe de Vic, Ramon Strauch, refugiat a l'illa. L'alta jerarquia eclesiàstica mallorquina cercà complicitats amb el règim liberal mentre que els eclesiàstics refugiats maldaren per atraure el clergat mallorquí per a la causa de la reacció. L'estudi de fullets, opuscles i premsa posa al descobert que la capital de l'illa no va esdevenir un focus d'irradiació de les idees de la reacció enfront la revolució liberal. La bel·ligerància de la reacció a Mallorca la sustenta fonamentalment el fet que Palma es convertís en la capital de

l'exili eclesiàstic durant la Guerra del Francès. L'illa emergí com un focus d'exiliats reaccionaris que la tenyiren d'idees servils. Quines raons expliquen aquelles actituds oposades? Els eclesiàstics mallorquins participaren en la circulació d'idees il·lustrades en el seu espai cultural? Aquestes són algunes de les qüestions que potser l'autor hauria pogut plantejar-se davant de la constatació d'una diferència d'actuació tan significativa.

L'obra que tenim entre les mans té alguns punts foscos, com totes, no obstant això és un prodigi metodològic, de meticulositat i rigor, que la converteixen en una recerca cabdal per comprendre l'esclat de la revolució liberal a Mallorca. L'originalitat d'aquest estudi rau en la manera innovadora com s'apropa a l'anàlisi de la premsa i en la refutació de les tesis clàssiques sobre la recepció i gènesi de les idees liberals a l'illa. Finalment, hem d'enaltir l'avenç historiogràfic que suposa haver afrontat l'estudi del món eclesiàstic mallorquí, des d'una perspectiva nova que posa en relleu les discrepàncies internes entre la jerarquia eclesiàstica illenca i la refugiada pels avatars de la guerra, i com aquelles polèmiques inunden les pàgines dels diaris i periòdics mallorquins. Per tot plegat, la recerca de Valenciano esdevé fonamental per capir quin paper féu l'Església en els debats polítics del primer liberalisme, alhora que ens ofereix un model metodològic per tractar la informació de la premsa diària i periòdica de començaments de segle XIX.